

A.Ü. Veteriner Fakültesi Veteriner Tarihi ve Deontoloji Kürsüsü
Doç. Dr. Ferruh Dinçer

TÜRKİYE'DE ASKERİ VETERİNER HEKİMLİK TARİHİ ÜZERİNDE ARAŞTIRMALAR

III. Bölüm

Ferruh Dinçer*

Studies on the History of the Military Veterinary Science In Turkey-Part III.

Summary: *In this part, the history of the Turkish Military Academy of the Veterinary Science was studied. According to the legal regulation of the veterinary curriculum of the Military School in 1881, the graduate veterinarians begun to take post-graduate courses for one year at the Animal Hospital in Istanbul.*

Among the many reformations, started with the foundation of the Turkish Republic in 1923, the military organization of the veterinary services were modernized. The Military Academy of the Veterinary Science was also reformed to conduct the post-graduate educations, refreshing courses, and to make studies on the regional and national basis. In the 9 departments of the Academy, 243 M.S. thesis were prepared between 1923 and 1973. The Journal of the Turkish Military Veterinary Medicine, which was published by the Academy, contains more than 1000 scientific papers in its 50 volumes. It is concluded that this Academy could be regarded as an important part of the Turkish scientific activity.

Özet: *Çalışmamızın bu bölümünde Askeri Veteriner Akademisi ele alınmıştır. 1881'de çıkarılan bir nizamname ile "Ameliyat Hastanesinde" yapılmakta olan 1 yıllık mezuniyet sonu stajlar yasallaştırılmıştır. 1923'de yeni kadro ve olanaklarla çalışmalarına başlayan Akademi'nin 9 bilim şube-*

---

*Doç. Dr., A.Ü. Veteriner Fakültesi Veteriner Tarihi ve Deontoloji Kürsüsü. Ankara Turkey.

sinde 1973'e kadar 243 asistan ve başasistan yetiştirilmiştir. 50 cildi içinde 1000'i aşkın bilimsel makale bulunan "Türk Askerî Veteriner Hekimleri Dergisi" de Akademi tarafından yayımlanmıştır. Bu görünüşü ile Askerî Veteriner Akademisi Türk bilim yaşamının önemli bir parçası olarak kabul edilebilir.

Giriş

Çalışmamızın I. Bölümünde (4) askerî veteriner hekimlik öğretimi, II. Bölümünde (5) 19 ve 20 nci yüzyıllarda orduda veteriner görevleri, kurum ve kuruluşları ile Cumhuriyet dönemindeki gelişmeler anlatılmıştı. Gerek öğretim ve eğitim, gerekse araştırma ve uygulama bakımından "Askerî Veteriner Akademisi" her iki bölümde de söz konusu edilmişti. Askerlik ve veteriner hekimlik tarihimizin en uzun ömürlü kuruluşlarından biri olmakla özellik kazanan bu kurumun ayrıca incelenmesinde yarar umulmuştur.

Materyal ve Metot

Materyalimizi, önceki bölümlerde (4,5) değinilen kaynaklar yanında, özellikle Akademi ve şubelerinin arşivleri sağlamıştır. Topladığımız bilgiler Genelkurmay ve Kara Kuvvetleri ile Harp Tarihi Dairesi Veterinerlik Bölümü Arşivlerinden karşılaştırılmış, ayrıca olayların canlı belgeleri durumunda olan meslek büyüklerimizden de yararlanılmıştır. Akademi komutanları ve bilim şubelerinin öğretim kadrosuna ait özgeçmişlerin tümü ile bu şubelerde yapılan asistanlık ve başasistanlık tezlerinin konuları saptanabilmişse de yer darlığı nedeniyle bu makaleye alınamamıştır. Benzeri şekilde, Akademiye açılan çeşitli kursların adları ve dönemleri bildirilmiş; ancak, katılanların adları verilememiştir. Akademi'nin tarihsel evrimi anlatılırken, önceki bölümlerde (4,5) değinilen bazı kaynaklar, zorunlu olarak ve okurlara kolaylık sağlayacağı inancı ile bu kez de literatür listemizde gösterilmiştir.

Askerî Veteriner Akademisi'nin Tarihsel Evrimi

Önceki bölümlerde (4,5) değinildiği gibi veteriner öğrenciler Askerî Tıbbiye ile birlikte buldukları yıllarda (1873-1888) mezuniyetten sonra 1 yıl "Baytar Ameliyat Hastanesi"nde staj yapıyorlardı (1,10). Vasıta-i Servet'e (12) göre 1880'de Hastanenin müdür yar-

dımcısı Kolağası Galip (1291-3)* idi. 1881'de hazırlandığını bildirdiğimiz (5) 17 maddelik Nizamnamenin 11 inci maddesinde "Askerî öğrencilerin okulu bitirdikten sonra Ameliyat Hastanesinde 1 yıl staj görecekları, staj sınavını başaranların üsteğmen olarak orduya katılacakları ve bunlardan 6. ve 7. Ordulara düşeceklerin yüzbaşılığa yükselecekleri, diğerlerinin atandıkları yerlerde 1 yıl çalıştıktan sonra yüzbaşı yapılacakları" yazılıdır. Nizamname'nin 16 ncı maddesinde "Veteriner sınıflarında öğrenim görüp başarı ile mezun olacak sivil veterinerlerin de** Amerliyat Hastanesinde 1 yıl staj görmeleri" hükmü getirilmiştir. Bu ifadelerden anlaşılacağı gibi 1881'den itibaren "Ameliyat Hastanesi" bir eğitim ve uygulama yeri olarak yasallaştırılmıştır.

Kaynaklara (1,9,10) göre 1883'de Taksim'de Topçu Kışlası (şimdiki Taksim gezisi) karşısında "*Baytar Ameliyat Mektebi*" kurulmuş, Hayvan Hastanesi de bulunan bu kuruma 1884'de Belçika'dan sivil Veteriner Dezutter getirilerek mezunlar, Nizamnamenin öngördüğü 1 yıllık stajı burada yapmaya başlamışlardır: 1886'da Galip Bey Ameliyat Mektebi Müdürü olarak görülmektedir (9,10).

1888'de veteriner sınıflarının ikinci kez Harbokuluna alınması kararlaştırılmıştı. Bu nedenle ders programları yeniden düzenlendi ve "*Baytar Zabıt Sınıfı*" kuruldu. Askerî Veteriner Okulunu başarı ile bitiren subaylar 1 yıl "Zabıt Sınıfı" adıyla "Baytar Ameliyat Mektebinde" eğitim görmeğe ve yüzbaşı rutbesiyle orduya katılmaya başladılar (1,10). Bu tarihte (1888) Harbokulu Nazırlığını Mustafa Zeki Paşa (Nazırlığı 1884-1908) yapıyordu (2). Veteriner Sınıfları Ders Nazırı Alb. Daniş (1273-1), klinik dersleri ve "Zabıt Sınıfı" uygulamalarından sorumlu Dezutter, "Ameliyat Mektebi Müdürü" Galip Bey idi (9,10,12).

1895'de Fransa'da öğrenimlerini tamamlayarak yurda dönen genç veteriner subaylar (Adil, Nuri, Hayrettin ve İsmail Hakkı Beyler) Alford Veteriner Okulunu örnek alarak yeni bir öğretim-eğitim programı düzenlediler. Bu arada "Baytar Zabıt Sınıfı" adındaki tatbikat sınıfına yeni dersler eklenererek 5 inci sınıf olarak ka-

*Parantez içlerinde sicil numaraları yazılmış olup, birinci sayı mezuniyet yılını, ikincisi de mezuniyet derecesini göstermektedir.

**Nizamname, sivil öğrencilerin de Askerî Veteriner Okuluna alınmasını öngörüyordu. Geniş bilgi için bkz.: Muzaffer Bekman: Veteriner Tarihi. (s. 121-127) Ankara Basım ve Ciltvi, Ankara, 1940.

bul edildi (10). Bu durum Askerî Veteriner Okulu'nun 1905'de ikinci kez Tıbbiye ile birleşmesinden sonra da değişmedi ve uygulamalar "Baytar Ameliyat Mektebinde" sürdürüldü (1,10). Bu arada, 1907'de Ameliyat Mektebi Müdürlüğü'ne Sağkolağası Ahmet Şükrü (1313-B-13) getirilmişti (9).

1909'da Tıp Okulu "Fakülte", şeklinde dönüştürülünce Askerî Veteriner Okuluna ilk kez bağımsız bir öğretim olanağı doğdu ve 1910'da Selimiye'deki ana binalarına (şimdiki İ.Ü. Veteriner Fakültesi) geçirildi (1,4,10). "Maarif Nezareti"nin orta öğretimde yaptığı değişiklikler dikkate alınarak bazı dersler kaldırılıp öğretim programı yeniden düzenlendi ve 1895'den beri 5 inci sınıf olarak okutulan staj sınıfından diğer dersler alt sınıflara kaydırıldı, öğretim süresi 4 yıla indirildi. "Baytar Müfettiş-i Umûmiliği" tarafından hazırlanan plan uyarınca "Ameliyat Mektebinin" kadrosu ve olanakları genişletilerek "*Askerî Tatbikat-ı Baytariye Mektebi*" adını aldı. Teğmen rutbesi ile Askerî Veteriner Okulundan mezun olanların Tatbikat Mektebinde 1 yıl eğitim görüp üsteğmen rutbesiyle orduya katılmaları amaçlandı (1,4,10).

Ne var ki Balkan Savaşı hazırlıkları ile başlayan aksaklıklar giderek artmış, I. Dünya Savaşı boyunca süren olağanüstü durum, ordu veteriner hizmetleri için hazırlanan planın uygulanmasını engellediği gibi, Askerî Veteriner Okulundaki öğretimi ve Tatbikat Mektebinde yapılması düşünülen uygulamaları da gerçekleştirme olanağı sağlamamıştı (11). Balkan Savaşına öğretim kadrosunun hemen tümü katılmıştı. 2. Bölümde (5) açıklandığı gibi I. Dünya Savaşı boyunca gerek öğretim kadrosu, gerekse öğrenciler orduya alındıklarından öğretim tümüyle aksamıştı. Bu arada 1914'de askerî, sivil ve "Muavin Baytar Mektebinden" 192 öğrenci 1 ay, 1915'de 40 "mükellef dışı" 2,5 ay eğitim sonu ordulara yollanmışlar; 1916, 1917 ve 1918 yıllarında toplam 308 aday önce "Piyade Zabıt Namzetleri Talimğâhında" 1 ay temel askerlik eğitimi görüp sonra, Seferberlikte kurulmuş olan "500 Hayvanlık Sabit Memleket Hayvan Hastanesinde" açılan "*Şişli Baytar Namzetleri Mektebi*"nde 3 aylık kurslar sonu ordulara gönderilmişlerdir (6).

1919'da Askerî Veteriner Okulu ve Tatbikat Mektebi için yeni programlar hazırlanmış, bu arada savaşlar nedeniyle öğrenimlerini birakanlarla birlikte 1919 mezunlarına bir eğitim kursu düzenlen-

miştir*. Kurtuluş Savaşının başlaması ile öğretim kadrosundan, yeni mezunlardan ve öğrencilerden birçoğu Anadolu'ya geçmeğe başlayınca öğretim ve eğitim yeniden aksamıştı. Diğer yandan İstanbul Hükümetinin bütçe darlığı ve Sivil Veteriner Okulunun yanışı nedeniyle ortaya çıkan durum üzerine başlatılan çalışmalar sonu "Şurâi Devletin" 12 Mayıs 1921 tarihli kararı üzerine sivil-asker veteriner okulları birleştirilmişti (5,7).

Şurâi Devletin 12 mayıs tarihli kararnamesinde "Askerî Baytar Tatbikat Mektebinin" lağvı da öngörülmüş, ancak Harbiye Nezareti'nin "Tatbikat Okulunun, Gülhane Askerî Hastanesine eşit olduğu, kararın, ordu veteriner hizmetlerinin gelişim ve düzenini bozmaktan başka bir yarar sağlamayacağını" içeren gerekçeli başvurusu sonu Tatbikat Okulu kaldırılmamıştı (7). Bunun üzerine Tatbikat Mektebi, Selimiye'deki "Seririyat Hastanesinde" ahşap bir binada, sıkışık yerleşim düzeni ve dar bir kadro ile çalışmalarına başladı. Ancak çok kısıtlı olanaklar içinde işgal ordularının İstanbul'dan ayrılışına dek düzenli bir program uygulanamadı (1).

Arşiv bulgularımıza ve Sayın Naki Cevat Akkerman ile görüşmelerimize göre, Kurtuluş Savaşımızın sonunda İstanbul'un boşaltılması sırasında Ankara'daki Veteriner Dairesi tarafından Tatbikat Okulunun eğitimi ve bina sorunu ilk iş olarak ele alındı. Daire Başkanı Ahmet Vefik Yazgan'dan önce başkanlık yapmış olan Halil Bey (1314-2) işgal sırasında İngiliz Fırka Karargâhı olarak kullanılmış Süvari Tatbikat Okulunun boşalan binalarını işgal emriyle İstanbul'a gönderildi. Durum ayrıca İstanbul Kumandanlığına (Şükrü Naili Paşa'ya) bildirildi. Binalar alındı (1923). Başlangıçta diğer askerî sınıflar binayı elde etmek için girişimlerde bulunmuşlarsa da Tatbikat Okulu Müdürü Neşet Beyin (1311-B-4) üstün çabaları ve Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarı Ali Hikmet Paşa'nın yerinde görüşleri ile durum değişmedi. Hazırlanmış bulunan Talimatname gönderilerek "*Askerî Tatbikat-ı Baytariye Mektebi ve Seririyatı*" adı altında çalışmalara başlandı.

Yeni kuruluşun amacı aşağıdaki maddelerle belirlenmişti (1):

1. Veteriner Okulundaki askeri öğrencilerin yatılı gereksinimlerini karşılamak.
2. Veteriner Okulunu başarı ile bitiren ve teğmen olan askeri veterinerlerin 1 yıl uygulama yapmalarını sağlamak amacı ile staja almak.

*Sayın Naki Cevat Akkerman ile görüşmelerimizde ve aramızdan ayrılmış bulunan Rahmetli Hocam Prof. Dr. Hasan Şükrü Oytun ile 11 nisan 1968 tarihli konuşmamızda çok kısıtlı olanaklarla tamamlanabilen bu kurstan sonra, katılanlara üsteğmen rutbesi verildiği belirtilmiştir.

3. *Tedek subay adayı sivil veteriner hekimleri staja tabi tutmak.*
4. *Veteriner bilimindeki yeni gelişme ve uygulamalardan yararlanmalarını sağlamak için, yarbay dahil, veteriner subaylara kurslar açmak.*
5. *Tatbikat Okulu'nun uzmanlık dallarında (dahiliye, intaniye ve bakteriyoloji, hariciye ve operasyon, ayak hastalıkları ve nal tekniği, patoloji ve et kontrolü, kimya-i tahlil (biyokimya), hızıstıha ve eşgâl) iki yıllık öğretim ve eğitimle ordunun ihtiyacı kadar uzman yetiştirmek.*
6. *Veteriner hekimlik, askerlik ve ilgili konularda araştırma ve yayın ile ordu veteriner hizmetlerinin bilim dallarında yükselme sağlamak; gerek okulun klinik ve laboratuvarlarında yapılan araştırmaları gerekse askeri veterinerlerinin önemli gördüğü konuları yabancı dergilerde yayımlayarak Türk veteriner hekimliğine özel bir yer kazandırmaya çalışmak; bu yönde bilimsel bir dergi yayımlamak.*
7. *Ordu hayvanlarının sağlığına yönelik çalışmalar, en çok tahribat yapan hastalıklarda alınacak önlemler, barış ve savaşta veteriner görevleri, M.S.B. Veteriner Dairesinden incelenmek üzere gönderilen bilimsel konuların incelenerek sonuçlandırılması üzerinde çalışmak.*
8. *Veteriner hekimlerin bilgili ve yetenekli yetiştirilmelerini sağlamak üzere ders programlarını düzenlemek.*
9. *Veteriner hekimliğe yararlı yabancı dillerde yazılmış kitap ve diğer yayınlardan çevrilmesi gerekenlerin tesbitini yapmak ve askeri veterinerlerin yazdıkları eserlerden "inkâr ve mükâfata layık" olanların seçimlerini yapmak.*
10. *6,7,8, ve 9 uncu maddelerdeki görevlerin Okulun öğretim kadrosundan şekillenen "bilim kurulu" tarafından yürütülmesini sağlamak.*
11. *"İşe Kantarı" gereğince orduda tüketilen hayvansal ürünlerin (et, yağ, v.b) satın alınmaları ile ilgilenmek.*

Tatbikat Okulunca yapılması amaçlanan yukarıdaki görevlerin yerine getirilmesi çalışmalarına ivedilikle başlandığı görülür. Önce, işgâl sırasında son derece yıpratılmış bina onarılmış, Şubeler, yönetim bölümleri, askerî öğrencilerin yatakhane-yemekhane bölümleri, kütüphane ve laboratuvarlar yerleştirilmiş, Tatbikat Okulunun eski binaları da eczane, klinik çalışmaları, nalbanthane ve Nalbant Mektebi olarak düzenlenmiştir. Hazırlanan eğitim programı uyarınca ekim 1923-temmuz 1923 arasında planlanan ilk dönem stajı başlatılmıştır (1). Akademi arşivindeki tesbitimize göre sonradan "Subay Temel Kursu" adını alan bu kurslardan 1927'ye kadar düzenlenmiş olanlarına, yeni mezun teğmenler yanında, staj görmemiş eski mezun çeşitli rutbelerdeki veteriner subaylar da katılmışlardır (Bkz. Subay Temel Kursları s. 313).

1923'den itibaren Tatbikat Okulu şubelerinde yapılan çalışmalar ile açılan kurslar ilerde konuları içinde incelenecektir.

Tatbikat Okulunun kuruluş amaçları içinde, yayımlanması söz konusu edilen bilimsel derginin (Madde 6) ilk sayısı "*Askerî Tıbbî Baytari*" adıyla "Millî Müdafâ Vekâleti Umûru Baytariye Dairesi"

tarafından Nisan 1339 (1923)'da yayımlanmıştır (3). Derginin 1340 (1924) yılı, 8 numaralı kasım ayı sayısının (287 nci sayfasında) Daire Reisi Ahmet Vefik (Yazgan) Derginin "Tatbikat Mektebi İlmî Encümeni" tarafından çıkarılacağını bildirmiştir. Bunun üzerine Dergi 1340 (1924) yılı, 9 numaralı aralık sayısından itibaren "Tatbikat Mektebi" tarafından yayımlanmaya başlamıştır.

Dergi'nin 1943 yılının ilk sayısının (No. 154) kapağında "Veteriner Akademisi Tarafından Çıkarılır" ifadesi yer almışsa da "Akademi" adının resmen kabulü daha sonra gerçekleştirilmiştir. Tatbikat Okulu 1946 yılında Ankara'daki yeni binalarına nakledilmiş (Şimdiki Mevki Hastanesi), 1949 ağustosunda "Askerî Veteriner Akademisi" adını alarak çalışmalarını sürdürmüştür.

Akademi 1959 haziran ayında Harbokulu yanındaki binalarına (şimdi Dil Okulu), 1961'de Etlik-Samsun yolu kavşağındaki Ana Tamir Fabrikası yanındaki binalara nakledilmiştir.

1969 yılı sonunda, Akademinin kadro ve görevlerinin daraltılması nedeniyle, adı "Askerî Veteriner Okulu" olarak değiştirilmiş, Akademiye bağlı bulunan "Hayvan Hastanesi ve Veteriner Bölüğü" 1970'de Gemlik'deki Kara Kuvvetleri Hayvan Deposu Komutanlığına intikalettirilmiştir. Böylece, kuruluşundan beri "asistanlık-başasistanlık" kadroları ile sürdürülen uzmanlık eğitimine son verilmiş, "Veteriner Hekim Yedeksubay Branş Eğitimi Kursları" sürdürülmüştür.

Askerî Veteriner Okulu 9 Eylül 1978'de Gemlik'e nakledilmiş ve "Askerî Veteriner Araştırma Enstitüsü ve Eğitim Merkezi Komutanlığı" adı altında çalışmalarına başlamıştır.

1923'den "okul" şekline dönüştürülüşüne dek Akademi'de görev almış komutanlar ve görev süreleri aşağıda gösterilmiştir.

1. Neşet Bey (1311-B-4)	.....	15. 9.1923...	22. 9.1925
2. Bekir Fuat Bey (1317-8)	.....	Eylül 1925*	Ağustos 1928
3. Halil Bey (1314-2)	.....	25. 8.1928...	29. 6.1933
4. Nurettin Ünal (1317-5)	.....	8. 7.1933...	25. 7.1938
5. Rıza Tınay (1325-15)	.....	20. 8.1938...	25. 8.1941
6. Mustafa Razi Bengi (1322-8)	...	25. 8.1941...	27. 4.1942
7. Rıza Tınay (1325-15)	.....	28. 4.1942...	24. 3.1944*
8. Selim Bayav (1327-1)	.....	18. 5.1944...	Ağustos 1945

*Yanlarında (*) işareti bulunanların tarihleri komutanlığa atanmalarını, diğerleri katılış ve ayrılışlarını göstermektedir.

9. İbrahim Erses (1326-11) ..... 20. 9.1945...25. 8.1946
10. Neçip Rıza Zobu (1328-4) ..... 5. 9.1946... 9. 6.1947
11. İbrahim Erses (1326-11) ..... 20. 6.1947...27. 7.1948
12. İbrahim Gökçeoğlu (1326-7) ... 27. 7.1948...10. 8.1949
13. Abdülkadir Tolon (1334-26) ...23. 8.1949...14.10.1950
14. M.Mecdettin Gönen (1335-7) .. 2.11.1950...10. 4.1951
15. Abdülkadir Tolon (1334-26) .. 10. 4.1951...31. 8.1951
16. M.Mecdettin Gönen (1335-7) .. 5.10.1951...17.12.1952
17. Sadettin Tektaş (1335-6) ..... 12.12.1952...Eylül 1958
18. Rifat Maral (1336-18) ..... 26. 9.1958* Eylül 1959
19. Sadettin Yarar (929-2) 2. 9.1959* 24. 6.1960*
20. Nurettin Erdoğan (929-1) 25. 6.1960* 4. 8.1960
21. Turgut Özer (940-15) ..... Ağustos 1960.27.12.1961
22. Recep Güvenç (941-13) ..... Ocak 1962...Eylül 1962
23. Orhan Turtin (941-5) ..... 17. 9.1962... 8. 7.1966
24. İsmail Kalenderoğlu (942-3) ... 23. 7.1966...26. 6.1968

Alb. Kalenderoğlu'nun komutanlıktan ayrılışından sonra, Komutan Yardımcısı Alb. Şükrü Kaya (947-2)'nin 1 ağustos 1968'de komutanlığa vekâlet emri çıkmış; Akademinin Okula dönüştürülmesine dek görevi sürdürmüştür.

Askerî Veteriner Akademisi Bilim Şubeleri

1923'de Tatbikat Okulunun yeni binalarında, yeni kuruluşu ve geniş kadrosu ile amaçları uyarınca başlattığı çalışmalarını değerlendirebilmek için bunları bilim şubeleri içinde özetlemek uygun olacaktır*.

1. Ayak Hastalıkları ve Nal Tekniği Şubesi

Askerî Veteriner Okulunda "emraz-ı kadem ve fenn-i nalbandî" adıyla okutulan ayak hastalıkları ve nal tekniği Tatbikat Okulunda 1923'den sonra bir uzmanlık dalı olarak kabul edildi. 1960'da şubenin görevleri Dış Hastalıklarına devredildi. Şubede 14 asistan sınav vererek uzman oldu; 6 başasistan yetişti.**

Öğretim Kadrosunda Görev Alanlar: Ali Karadeniz, Cemal Böke, Orhan Erkurt, Cevat Şahin (vekâleten), Ali Yüksel, Raif Beller.

Başasistanlar: Ali Yüksel, Orhan Erkurt, Raif Beller, Selim Çubukçu, Ahmet Sarıışık, Celal Sanin.

*Bilim Şubeleri Akademideki en son adları ile alfabetik olarak sıralanmıştır.

**Öğretimde görev alanlar atanma, Başasistan ve Asistanlar sınav verme tarihlerine göre sıralanmıştır.

Asistanlar : Ali Yüksel, Nahit Çok başaran, Vahdettin Yiğiter, Abdülkadir Akçura, Kadri İzzet Şenyurt, Orhan Erkurt, Raif Beller, Mehmet Ali Akıdıl, Selim Çubukçu, Ahmet Sarıışık, Suat Şahin, Celal Sanin, Muttalip Baran, Nejat Oler.

2. Biyokimya Şubesi

Bu şube Tatbikat Okulunda, klinik şubelerine yardımcı olarak, önce "Hayatî ve Gıdaî Tatbikat ve Harp Gazları" adıyla kuruldu. Sonradan "Kimyai Hayatiye ve Tahliliye, Biyoanalitik Kimya" gibi adlar aldı. 1962'de Biyokimya olarak görevini sürdürdü. 16 asistan sınav vererek uzman oldu, 8 başasistan yetiştirdi. Ayrıca şubeye bağlı olarak Şükrü Kaya, Fikret Akdoğan A.Ü. Tıp Fakültesinde, İ. Ruhi Töre ve N. Kemal Var Gülhane Askerî Tıp Akademisinde ihtisaslarını yaptılar.

Öğretim Kadrosunda Görev Alanlar : Sabri Yener, Halit Civelek-oğlu, Hamdi Güresin, Medeni Sürer, A.Ü. Veteriner Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Bedii Şakir Tokyay (1957-1959 arası şube yöneticisi olarak), Muzaffer Demirci, Şükrü Kaya, İ. Ruhi Töre.

Başasistanlar : Sabri Yener, Necati Dengili, Medeni Sürer, Osman Koçtürk, Vehbi Müderrisoğlu, Muzaffer Demirci, İ. Ruhi Töre Güngör Işınak,

Asistanlar : Sabri Yener, Hayri İzzet, Necati Dengili, Medeni Sürer, Hayri Sözen, Muzaffer Demirci, Osman Koçtürk, Vehbi Müderrisoğlu. Mehmet Akşirli, Zekâi Dalkır, Münip Yeğin, Güngör Işınak, Turhan Şişli, Doğan Türk, Namık Nami Yurtışık, Gulbet Şirazi.

3. Bulaşık Hastalıklar-Mikrobiyoloji ve Viroloji Şubesi

1923'de Tatbikat Okulunda şubenin başına Ahmet Bey (1328-6) (Ruam Şehidimiz) getirildi. Şube çeşitli tarihlerde "Emrazi İntaniye ve Sciriyat, Bakteriyoloji ve Bulaşık Hastalıklar, Epidemiyoloji" gibi adlar alıp 1964'den sonra başlıkta verilen adıyla çalışmalarını sürdürdü. 38 asistan sınav vererek uzman oldu. 10 başasistan yetiştirdi.

Öğretim Kadrosunda Görev Alanlar : Ahmet Bey, Hasan Tahsin Bey, Osman Nuri Eralp, Turgut Argun, İbrahim Erses, Rıza İsmail Sezginer, Sadettin Yarar, Hadi Uysalefe (muallim vekili olarak), A. Vecihi Tanacan (uzman olarak), Nafi Türkay, Abdülkadir Sesveren, Nuri Demirtaş, A.Ü. Veteriner Fakültesi Öğretim Üyesi

Doç. Dr. Hamza Keskin-tepe (yönetmek üzere alınan onay ile 16 Mayıs 1969'dan itibaren okul şekline dönüştürülene dek).

Başasistanlar: Turgut Argun, Akif Vecihi Tanacan, İbrahim Erses, Memduh Özkun, Sadettin Yarar, Cenap Alkan, İhsan Erkan, Turgut Özer, Nurettin Türkel, Kemal Hotomaroğlu.

Asistanlar: Turgut Argun, Refik Yetkin, Akif Vecihi Tanacan, Sadık Gören, İbrahim Erses, Memduh Özkun, Sadrettin Kocaman, Rıza Eşref Ünaydın, Ziya Köseoğlu, Cenap Alkan, Sıtkı Seninoğlu, Kâmil Aydınoğlu, Osman Zeki Öktem, Sadettin Yarar, Zeki İren, Reşat Ş. Akün*, Hayri Selçuk*, Turgut Yalkut, Nafi Türkay*, Nail Uçar*, Şefik Tutkavul*, Turan Atakan*, Mehmet Işın, İhsan Erkan*, Nurettin Türkel, Kemal Gültekin, Kâmil Köse, Nuri Demirtaş, Celal Adabağ, Nuri Tortamanlı, Hayri Aktaş Necati Ersöz, Doğan Yalçın, Turhan Özbütev, Celalettin Ünal, Turan Özügüzel, Orhan Erbaşoğlu, Mehmet Abbasi.

4. Dış Hastalıklar Şubesi

Bu şubenin görevi "Baytar Ameliyat Hastanesindeki" klinik uygulamaları ile başlamış oluyordu. 1923'deki yeni düzen içinde şubat 1922'den beri şubede bulunan Necip Rıza (Zobu) (1328-4) 1924'den itibaren asaleten atandığı öğretim görevini sürdürdü. Bu arada 1925-1930 yıllarında Avusturya'dan getirtilen Dr. Hackl da uzman olarak bulundu. 22 asistan sınav vererek uzman oldu. 10 başasistan yetişti.

Öğretim Kadrosunda Görev Alanlar: Necip Rıza Zobu, Dr. Hackl, Rifat Maral, Cevat Şahin, Hayrettin Tezel (uzman olarak), Nizamettin Cankat, Ahmet Kutlu, A.Ü. Veteriner Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Burhanettin Öktem (şube yöneticisi olarak 1964-1966 yıllarında), Vural Varıcı.

Başasistanlar: Hayrettin Tezel, Rifat Maral, Hüseyin Somer, Nizamettin Cankat, Selahattin Özer, Lütfi Büge, Alcaddin Erakalın, Bahattin Gunem, Necdet Sürer, Vural Varıcı.

Asistanlar: Enver Gürsel, Hayrettin Tezel, Ekrem, Rifat Maral, Abdülkadir Ahmet, Cevat Şahin, Sıtkı Güneş, Nuri Yavuzer, İlhami Özman, Hüseyin Somer, Nizamettin Cankat, Selahattin Özer, Lütfi Büge, Alcaddin Erakalın, Bahattin Gunem, İhsan Aysan, Kemalet-

*Bunlar ihtisaslarını Etlik Aşı ve Serum Evi'nde yapmışlar, sınavlarını Veteriner Akademisi Jürisi önünde Akademide vermişlerdir,

tin Dipçin, Ahmet Kutlu, Fikret Tiryakioğlu, Abdülsettar Şehsuvar, Vural Varıcı, Necati Yılmaz.

5. Gıda Kontrolü ve Teknolojisi Şubesi

1918 yılında hazırlanan 16 maddelik "Teftiş-i Lehum (Et kontrolü) Talimatnamesi" uyarınca askerî veterinerlerin orduda gıda kontrol hizmetlerini yürütmeye başladıklarını II. Bölümde (5) bildirmiştik. 1923'de yeni düzeni içinde çalışmalarına başlayan Tatbikat Okulunun amaçları arasında (Bkz. Mad. 11) "İşe Kanunu" gereğince orduda tüketilen hayvansal ürünlerin satın alınmaları ile ilgilenmek de yer almıştı. Bu nedenle Tatbikat Okulunda "Teşrih-i Marazî ve Teftiş-i Lehum" (Patoloji ve Et Kontrolü) Şubesi birlikte kurulmuştu. Gıda kontrolünün uygulamada giderek önem kazanması, et ve benzeri ürün konserve edilmesinin ilerlemesi sonu şube adı "*Anatomi-Patoloji Et ve Konserve Kontrolü*" olarak değiştirilip çalışmalar sürdürülmüştür. Ancak bu uğraş "Patoloji Şubesinin" alanını çokça aşmış bulunduğundan ayrı bir şubenin kurulması düşünüldü. Veteriner Dairesi, Kara Kuvvetleri ve Genelkurmay Başkanlığınca yapılan uzun çalışmaların tamamlanması sonu Genelkurmay Başkanlığının 3 mart 1950 gün ve Eğt. D. VII S. 197638 sayılı buyrukları ile Askerî Veteriner Akademisinde "Besin Kontrolü ve Teknolojisi ve Beslenme" adı altında yeni bir dal açıldı.

Ülkemizde giderek önem kazanan gıda kontrolü, gıda teknolojisi ve beslenme alanında inceleme yapacaklara ışık tutmak ve yansız bir değerlendirmeye olanak sağlamak amacıyla yukarıda anılan tarihî kararın öncesi gelişmelerini izlemek yararlı olacaktır:

İkinci Dünya Savaşında Amerikan Ordusunda görev alan veteriner hekimler, modern ordularda veterinerlerin gıda muayenelerini başarı ile yapabileceklerini ortaya koymuştu. Bu gerçeği zamanında değerlendiren Genelkurmay Veteriner Müfettişliği, ordumuzda da askerî veterinerlerin gıda kontrolünde görevlendirilmesi teklifinde bulundu. Başkanlığın onayı alınarak, yapılan sınav sonu, 1948 yılında "Amerikan Ordusunda gıda kontrolü kursları görmek ve bu konuda incelemelerde bulunmak" üzere Birleşik Amerika'ya veteriner subay gönderildi. Dönüşte verilen rapor üzerine yapılan diğer çalışmalar sonu "orduda gıda maddelerinin muayene ve kontrol işlerinde veteriner hekim subayların geniş ölçüde görevlendirilmesi" Yüksek Başkanlığa duyuruldu. Başkanlığın 9 ağustos 1949 günkü buyrukları ile konuyu görüşmek üzere bir komisyon kuruldu.

Komisyon yaptığı üç toplantı sonunda aldığı kararları bir rapor halinde başkanlığın onayına sundu. Türk Ordusundaki gıda kontrolü çalışmalarına tanıklık edecek olan bu tarihsel belgeyi aynen yayımlıyoruz:

KOMİSYON RAPORU

Ankara 7 Kasım 1949

Kara, Hava, Deniz Kuvetleri eratının işçeleri için mübaya edilecek besin maddelerinin muayene ve kontrol işlerinde veteriner subayların geniş ölçüde görevlendirilmesi konusu üzerinde görüşülüp bir karara varılmak üzere Yüksek Başkanlığın 9 ağustos 1949 gün ve 64249 sayılı buyrukları gereğince üç toplantı yapan heyetimiz aşağıdaki hususları kabul ve tesbit ederek keyfiyetin yüksek tasviplerine sunulmasını uygun bulmuştur:

I- Araştırma Kurulu

Besin maddelerinin muayene işleri tertiplenmeden evvel, bazı hususların dikkat nazarına alınması ehemmiyetli bir konu teşkil etmektedir. Şöyle ki:

A) *Orduya alınacak bilyumum besin maddelerinin neveleri, cinsleri, kalorileri, beslenme önemli olan biyolojik faktörleri tesbit edilmelidir.*

B) *Bariş ve savaş zamanlarına ait rasyonlar, işe cedvelleri, özel rejim ve diyet cedvelleri tertip edilmelidir.*

C) *Bölge özelliklerine göre, zaman ve ahval dikkate alınarak besin maddelerinin evsaf ve şartları tesbit edilmelidir.*

D) *Besin maddeleri satın alınırken tatbik olunacak muayene ve analiz metotları standardize edilmelidir.*

E) *Satın alındıktan sonra ambarlama ve muhafaza usulleri tesis olunmalıdır.*

F) *Bunların pişirme ve hazırlama metotları düzenlenmelidir.*

G) *Bütün bu işler için halen mevcut yönetmeliklerden faydalanılarak yeni yönetmelikler tanzim edilmelidir.*

Şu halde bu çeşit işlerin yürütülmesi maksadıyla merkezi bir teşkilâta lüzum vardır.

Bu işler Amerikan Ordusunda "Ordu Yüksek Gıda Araştırma Kurumu" adı altında toplanan ve emrinde araştırma laboratuvarı bulunan bir heyet tarafından yapılmakta olduğuna göre, Ordumuzda da bu işlerin modern bir tarzda yürütülmesi için:

A) *Halen Genkur. Lv. D., II. Ş., 3. Ksm.'ı (Araştırma ve Geliştirme Kısmı) kadrosuna bir uzman tabib, iki uzman veteriner subayın da ilave edilmek suretiyle bu kısım içinden besin işleri hakkında gerekli işlemleri yapabilecek ve yürütecek bir grubun (Besin Araştırma ve Kontrol Grubu) teşekkülüne imkân verilmesi lazımdır.*

B) *Bundan başka, A fıkrasında adı geçen heyetin mesaisini derinleştirecek ve araştırmalar yapacak bir merkez laboratuvarına ihtiyaç vardır. Bu laboratuvar, halen Ankara Levazım Kimya Evi bünyesinde ayrı bir kısım olarak teşkil edilebilir. Bu taktirde buraya hayvan menşee'den besin maddelerinin çeşitli muayene ve analizleri için üç uzman veteriner kadrosu açılmalıdır. Bu laboratuvarda aynı zamanda halen Levazım Kimya Evi'de ceryan etmekte olan günlük tahliller de yapılır.*

II- Muayene İşleri

Birliklerce satın alınacak bilimum hayvanî ve nebatî menş'e den besin maddeleri Levazım Dairesi'nde tesbit edilecek ana prensipler dahilinde ve standart metotlara göre, içinde bir veteriner subay bulunan levazım muayene heyetlerince muayene edilmelidir. Bu maksatla :

A) Kadro ile teşekkül etmiş bütün levazım muayene heyetlerine birer veteriner subay kadrosu eklenmelidir (Halen kolordu ve levazım amirliği muayene heyetlerinde veteriner kadrosu vardır).

B) Bünyesinde kadrolu muayene heyeti bulunmayan zırhlı ve motorlu tugay ve bağımsız alayların kendi bünyelerinden teşkil edilecek muayene heyetlerinde besin maddelerinin kontrolü ile görevlendirilmek üzere, bu birliklerin kadrolarına birer veteriner subay kadrosu eklenmelidir.

C) Deniz ve Hava Komutanlıklarındaki Sağlık Daireleri kadrolarına birer besin kontrolü şubesi (halen Deniz K.K. Sağlık Dairesinde mevcut) kadrosu ile bunların emrindeki birliklerin toplu bir halde bulunmuş olan merkez birlik ve garnizonlarındaki muayene heyetleri kadrosuna birer veteriner subay kadrosu katılmalıdır.

III- Muayene ve Analiz

Mevcut kolordu levazım kimyahaneleri, kadrolarına uzman veteriner konulmak suretiyle genişletilmelidir. Bu kimyahanelerde tahlil edilmek üzere gönderilecek hayvanî menş'e den besin maddelerinin standart muayeneleri bu uzman veterinerlerle birlikte yapılmalıdır.

IV- Personel, Teçhizat, İkmal ve Kadro İşleri

Gerek laboratuvarında çalışacak veteriner uzmanlar için gerekse kıtalarda cereyan edecek besin muayene işlerini standart metotlara göre yapmak üzere, esasen bu alanda toplu bilgi sahibi olan veterinerlere ve fakülteden mezun kimyagerlere bilgilerini genişletmek maksadıyla Askerî Veteriner Akademisi'nde üç ay müddet devam ederek besin maddeleri muayene ve analiz kursları açılmalıdır.

Gnkur. Sağlık D. Bşk. Gnkur. Vet. D. Bşk. Gnkur. Lv. D. Bşk. Gnkur. Eğ. D. VI. Ş. Md.
Tümg. Kâzım Damlacı Tümg. g. M. Ali Güner Tümg. Sabri Kurtman Kur. Alb. Ziya Komut.

Gnkur. Vet. D.	Gnkur. İ. Bşk.	Gnkur. Vet. D.
II. Ş. Md.	Koor. Gr. I. Ş. Md.	IV. Ş. Vet.
Alb. Sadettin Tektaş	Kur. Yb. Fikret Esen	Yzb. Zeki Tolgay
Gnkur. İkmal Bşk.	Gnkur. Prs. Bşk.	Gnkur. Hrk. Bşk.
Korg. Z. Okan	Korg. Ş. Kanatlı	Korg. Y. Üresin
	Gnkur. II. Bşk.	
	Org. I. Aksalur	

Genelkurmay raporu inceleyerek, Genelkurmay Başkanlığının yukarıda gün ve numarası verilen buyruğu ile Akademide bu konuda bir ders dalının açılmasını bildirdi. Buna göre önce 3'er aylık kurslarla başlayan gıda kontrol çalışmaları daha sonra, Askerî Veteriner Akademisi öğretim üyelerinin kurul kararı ve Askerî Veteriner Dairesinin teklifi üzerine, bir şube olarak geliştirildi.

Şube öğretim, eğitim ve araştırmalarını yönetmek üzere 22.8. 1950'den itibaren Dr. Hamdi Güresin getirildi. 22 mart 1956 tarihli

Akademi Kurulu Kararına uyularak şubeye "Gıda Maddeleri Analiz ve Teknolojisi" adı verildi. Daha sonra başlıktaki adına dönüştürüldü.

Şubede 25 asistan sınav vererek uzman oldu, 5 başasistan yetişti.

Öğretim Kadrosunda Görev Alanlar: Hamdi Gürçin, Zeki Tolgay, Necati Hekimoğlu, İhsan Alperden.

Başasistanlar: Zeki Tolgay, Enver Şansal, Abdullah İleri, İhsan Alperden, İsmail Tetik.

Asistanlar: Zeki Tolgay, Enver Günel, Remzi Altay, Cemil Demirel, Enver Şansal, Ahmet Tunalı, Abdullah İleri, Ali Yalçın, Necati Hekimoğlu, İhsan Alperden, Fakir Muhammet Zimeray, Ahmet Türkmayalı, İsmail Tetik, Kâzım Yücel, Orhan Ersoy, Turgut Demirel, Nuri Tütüncüoğlu, Hamza Erdoğan, İlhan Durukan, Fazıl Ahmet Fikûr, Zeki Özşölen, Erdal Demirtürk, Yılmaz Apaydın, Adnan Aydın, Rauf Sezai

6. Hijyen ve Zootekni Şubesi

1923'deki düzenlemede "Eşkâl ve Hıfzıssıhha" adı altında çalışmalarına başlandı. 1949'da Tatbikat Okulu Akademi adını alınca yapılan değişiklikle "Zootekni Şubesi" kuruldu. Nurettin Erdoğan (929-1) bu şubeyi yönetirken, Ziya Ulusoy (1336-9)da "Hijyen Şubesinde" bulundu. Zootekni Şubesi uygulamalarının yapıldığı "Eşkişir Tay Deposu" nun lağvı üzerine şubenin görev ve çalışmaları Hijyen Şubesine devredildi. 1957'de Zootekni Şubesinin yeniden açılması önerildi. As. Vct. Dairesinin 10 mart 1958 günlü yazısı ile Akademiye şubenin açılması bildirildi. Komutanlık bu görevi Hijyen Şubesine ve öğretim üyeliğini de Erdoğan'ya verdi. Ancak 1960 içinde öğretim kadroları boşalınca Zootekni de ihtisas yapan asistanlar A.Ü. Veteriner Fakültesinde yetiştirilmeye başladılar. K.K. Komutanlığının 15 nisan 1969 tarihli buyrukları ile uzun süredir görevleri içiçe olan şubenin adı "Hijyen ve Zootekni Şubesi" olarak düzeltilti. Şubede 23 asistan sınav vererek uzman oldu, 7 başasistan yetişti.

Öğretim Kadrosunda Görev Alanlar: Refet Raşit Susever, Saim Pekmen, Ziya Ulusoy, Nurettin Erdoğan, Veysi Boragan, Vedat Sığındere, Haluk Akyazı, Mehmet Örkiz (vekâleten).

Başasistanlar: Ziya Ulusoy, Veysi Boragan, Nurettin Erdoğan, Zühtü Özakgün, Fethi Tuncer, İ. Hakkı Atçetir, Haluk Akyazı,

Asistanlar : Sadettin Tektaş, Ziya Ulusoy, Haydar Necati Baykal, Ahmet Hilmi Kırdı, Saim Pekmen, Eşref Oytun, Nurettin Erdoğan, Veysi Boragan, Zühtü Özakgün, Şerafettin Özen, Sıtkı Hacıhasanoğlu, Akif Eren, Sabri Dilmen, Fethi Tuncer, Sait Akgün, Sıtkı Nebioğlu, İ. Hakkı Atçetir, Vedat Sığındere, Haluk Akyazı, Cezmi Tuncer, Maksut Eren, Metin Berk, Mehmet Örkiz.

7. İç Hastalıklar Şubesi

Dış Hastalıklar Şubesinde bildirildiği gibi bu şubenin görevi de "Baytar Ameliyat Hastanesinde" klinik çalışmaları ile başlamış oluyordu. Kurtuluş Savaşından sonra Tatbikat Okulunun yeni düzeni içinde "Emraz-ı Dahiliye" adıyla çalışmalarını sürdürdü. 23 asistan sınav vererek uzman oldu. 10 başasistan yetişti.

Öğretim Kadrosunda Görev Alanlar : Ali Besim Osma, Zühtü Sevgen, Şevket Saatçioğlu, Hadi Uysalefe (vekâleten), Fethi Aktan Nuri Demirtaş, İrfan Sevim.

Başasistanlar : Zühtü Sevgen, Hadi Uysalefe, Sezai Doralp, Hulusi Nartman, Muhittin Önal, Fethi Aktan, Sadettin Süldür, Mustafa Ulutaş, Nuri Demirtaş, İrfan Sevim.

Asistanlar : Cemal Üçer, Hamdi Santepe, Zühtü Sevgen, Adil Güray, Şükrü Arda, Mecdettin Gönen, İhsan, Hadi Uysalefe, Hulusi Nartman, Sezai Doralp, Remzi Tarakçı, Fethi Aktan, Muhittin Önel, Hamdi Atasoy, Sadettin Süldür, Mustafa Ulutaş, Hulusi Çelik, Mehmet Rahim Nişatı, Adülcemil Meydanı, Din Mehmet Muhsinî, İrfan Sevim, Necati Erdil, Nuri Erkanlı.

8. Patoloji Şubesi

Kurtuluş Savaşından sonraki yeni düzenlemede "Teşrih-i Marazî ve Teftiş-i Lehum" adıyla kuruldu. Sonradan Et Kontrolü'nün ayrılması ile çalışmalarını Akademi'nin okul şekline dönüştürüldüğü 1969 bitimine kadar aralıksız sürdürdü. 12 asistan sınav vererek uzman oldu ve 9 başasistan yetişti.

Öğretim Kadrosunda Görev Alanlar : Mehmet Azmi Akkaya, Üveis Maskar, Alcaddin Eser, Şerafettin Özker, A.Ü. Öğretim Üyelerinden Prof. Dr. Enver Sengir (şube yöneticisi olarak), Reşat Akün Hayri Demirgüç, Nihat M. Boyacıoğlu, Süleyman Yaktıl.

Başasistanlar : Aleaddin Eser, Üveis Maskar, Şerafettin Özker, Reşat Akün, Hayri Demirgüç, İsmail Kalenderoğlu, Nihat M. Boyacıoğlu, Naci Önel, Süleyman Yaktıl.

Asistanlar: Aleaddin Eser, Üveis Maskar, Rıza Eşref Ünaydın, Şerafettin Özker, Hayri Demirgüç, Orhan Özel, İsmail Kalenderoğlu, İbrahim Aykaç, Nihat M. Boyacıoğlu, Naci Önel, Süleyman Yaktıl, Orhan Öncül.

9. Radyoloji ve Fizik Tedavi Şubesi

Askerî Veteriner Akademisinde bir Röntgen Şubesi açılması 1945 yılında kararlaştırıldı ve bu amaç için o zaman Binbaşı olan A. Nedim Eray (937-1) seçilerek asistanlık görevine başlatıldı (1946). Eray, 6 ay Gülhane Askerî Tıp Akademisi ile 3 yıl Amerika'nın çeşitli üniversitelerinde bu konuda çalıştı. Yurda dönüşünde "Askerî Veteriner Akademisi Radyoloji ve Fizik Tedavi Şubesi" ni kurup geliştirmek üzere başasistanlığa atandı. Veteriner Dairesince bir röntgen cihazı (15 miliamper ve Kup 87 gücünde Vatson marka) satın alınarak ilk filmlerin 19 şubat 1951 günü çekilmesi ile şube çalışmaları başlatıldı. Bu zamana kadar, Akademinin Ankara'ya naklinden beri, gerekli olayların radyolojik incelenmesi için A.Ü. Veteriner Fakültesinin Klinik cihazlarından yararlanılıyordu. 1960'dan sonra bu dalda uzman yetiştirilmeyip, şubenin röntgen cihazı klinik şubelerine devredildi.

A. Nedim Eray'ın 1960'a kadar öğretim görevini yürüttüğü bu şubede, Fevzi Gökçen ve Necdet Süer asistanlıklarını tamamlayıp uzman oldu. Eray ve Gökçen başasistan olarak görev yaptı.

10. Veteriner Görevleri Şubesi

Tatbikat Okulu'nun Kurtuluş Savaşı sonunda yeni düzenle çalışmaya başlamasından sonra ihtisasa gelenler kendi şubeleriyle ilgili yan derslerden de kurs almak ve bunların sınavını vermek zorundaydılar. Veteriner görevleri, Tatbikat Okulunda stajyer ve kursiyerlere ders olarak verildiği gibi dış ve iç hastalıkları şubelerinde yan ihtisas kolu olarak görülüyordu.

Başlangıçta "vezaif-i baytariye ve ceza kanunları, hazerde ve seferde baytarî hıdemat-ı sıhhiyye" gibi adlar alan ders dalı için ordu veteriner hizmetleri, veteriner sıhhi hizmetler gibi deyimler kullanıldı; en son, veteriner görevleri adı verildi. Ayrıca Akademide kursiyerlere, veteriner stajyer ve yedeksubay adaylarına veteriner görevleri dersi okutuldu. Bu dalda başlangıçtan beri öğretim görevi alanlar şu sırayla tesbit edilebilmiştir:

Osman Zeki Yüceyalçın, Hamdi Santepe, Asım Şekerkaya, Hilmi Kırdı, İbrahim Gökçeoğlu, Cevat Emregül, Enver Gürsel, Sezai Doralp, Şefik Tutkavul, Mehmet Ali Akıdil.

Dış Ülkelerde İhtisas Yapıp Yurda Dönüşlerinde Akademide Tekrar Uzmanlık Sınavı Verenler

Cumhuriyet döneminde Tatbikat Okulu'nun yeni bir düzenle çalışmaya ve çeşitli dallarda uzmanlar yetiştirmeğe başlaması yanında dış ülkelere, özellikle Almanya ve Fransa'ya askerî veteriner hekimler gönderildi. Bunlar yurda dönüşlerinde ihtisas dallarında sınava tabi tutuldular. Bu sınavlar Tatbikat Okulu öğretim kadrosundan kurulu jürü önünde yapılarak adayların uzmanlıkları onaylandı. Bu uzmanlardan, sınav tarihleri ve ihtisas dalları tesbit edilebilenler şunlardır:

1. Cevat Şahin (1337-4) Dış Hastalıklar	19. 4.1926
2. Burhanettin Uluç (1337-20) Dış Hastalıklar	29. 7.1926
3. Üveis Maskar (1336-1) Patoloji	1926
4. Süleyman Özker (1339-3) İç Hastalıklar	5. 6.1927
5. Sürcyya Tahsin Aygün (1330-15) Bakteriyoloji	16.10.1927
6. Fahrettin Savrun (1335-6) Zootečni	19.11.1927
7. Pertev Hikmet Sczer (1337-1) İç Hastalıklar	5.12.1927
8. Saim Pekmen (1336-4) Zootečni	1927
9. Midhat (1334-29) Zoo+ekni	1927
10. Hamit Suman (1336-38) Dış Hastalıklar	12. 9.1928
11. Sadık Gören (1338-10) Bakteriyoloji	1.12.1928
12. Refik Yetkin (1339-1) Bakteriyoloji	1.12.1928
13. Kemal ( ) Bakteriyoloji	1930
14. Osman Zeki ( ) Dış Hastalıklar	1930
15. İbrahim Nami Sanel (1334-38) İç Hastalıklar	24. 4.1931
16. M. Turgut Argun (1335-1) İç Hastalıklar	16. 5.1931
17. Şevket Saatçioğlu (928-2) İç Hastalıklar	7. 6.1933
18. Sadettin Yarar (929-2) Bakteriyoloji	21. 5.1936
19. Nurettin Erdoğan (929-1) Hijyen	6. 5.1940
20. A.Nedim Eray (937-1) Radyoloji	21.11.1950

Akademide Görev Alan, Öğretim ve Eğitim Gören Yabancı Uyumlu Subaylar

17 Eylül 1923'de hazırlanan ve Başbakanlığa sunulan bir gerekçede "Orduya uzman yetiştirmek, veteriner hekimlerin kurslarını

yönetmek ve mezun olan subaylara staj yaptırmak için kurulan Tatbikat Okulu'na, öğretim görevi için yabancı uzman getirilmesi" öngörülmüştü.

Vet. Dr. Hackl bu karara göre Avusturya'dan iki yıl süre ile gelmiş (mukavele imza tarihi 28 eylül 1925 Viyana) ve 24 kasım 1925'de Tatbikat Okulunda göreve başlamıştı. Anlaşma süresi uzatılarak 1930 eylül'üne kadar 5 yıl süreyle Akademinin Dış Hastalıklar Şubesinde görev yaptı.

Vet. Dr. Hackl'dan başka Afganlı Subaylar da Akademide görev almışlardır.

Afgan ve Türk Hükümetleri arasındaki anlaşma uyarınca iki Ulusun askerî alanda karşılıklı eğitim ve öğretim programları düzenlenmiş, diğer dallarda olduğu gibi, veteriner hekimlikte de teknik eleman ve buna karşılık askerî öğrenci mübadelesi yapılmıştır. Bu şekilde başlangıçta Afganlı veteriner subayların Akademi ve Veteriner Fakültesi'nde kurs ve ihtisas görmeleri sağlanmış, daha sonra Afganlı öğrenciler Veteriner Fakültesinde askerî öğrencilerle aynı statü içinde yetiştirilerek mezuniyet sonu Akademide ihtisas kazanmaları temin edilmiştir. Buna karşın Türk askerî veteriner hekimleri de Afganistan ordusunda eğitim, öğretim ve araştırma alanında görev almışlardır.

Bugüne kadar kurs, staj, eğitim ve öğretim amacıyla Türk ordusunda görev alan ve Akademi'de ihtisas kazanan Afganlı veteriner hekim subaylar şunlardır:

1. M. İsa Şelimer (949-5): *Kabil Veteriner Okulu mezunu olup 1953-55'de dış hastalıklar dalında Veteriner Fakültesinde ihtisas yaptı.*
2. Süleyman Ensarî (955-12): *Akademi'de görevli olarak 1955-59'da Vet. Fak. de şirurli dalında doktora yaptı.*
3. Şir Ahmet Vişzelmay (955-2): *1956-59'da Akademide bakteriyoloji ihtisası yaptı.*
4. Muhammet Tahir (940-1): *Kabil Veteriner Okulu mezunu olup 1960-61'de Akademide staj gördü.*
5. Dilaver Şehrî (957-11): *Akademide görevli olarak 1958-62'de Vet. Fak. de zootekni dalında doktora yaptı.*
6. M. Nasır Fikret (958-4): *Akademide görevli olarak 1959-63 arası Gülhane'de bakteri ihtisası yaptı.*

7. Şahmerdan Vahidî (958-3): *Akademide görevli olarak 1959-64 arası Vet. Fak. de bakteri dalında doktora yaptı.*
8. Din Mehmet Muhsinî (962-3): *1963-66 arası Akademide iç hastalıklarında ihtisas ve Vet. Fak. de aynı dalda doktora yaptı.*
9. Hayır Mehmet Afzali (962-6): *Akademi dış hastalıklarında ihtisas yaparken ayrıldı.*
10. Abdülcemil Meydanî (962-9): *1963-66 arası Akademi iç hastalıklarında ihtisas ve Vet. Fak. de protozooloji dalında doktora yaptı.*
11. Ahmet Fikür (962-12): *1964-67 arası Akademide gıda kontrolünde ihtisas yaptı.*
12. Abdülsettar Şehsuvar (962-13): *1963-66'da Akademide dış hastalıklarında ihtisas ve Vet. Fak. de aynı dalda doktora yaptı.*
13. Mir Zamanettin Muslih: (962-14): *Akademide biyokimya ihtisası yaparken ayrıldı.*
14. Beşir Gazi Alem (963-1): *Akademide gıda kontrolü ihtisası yaparken ayrıldı.*
15. Resul Divegelay (964-4): *1966-69'da Akademide patoloji ihtisası yaptı.*
16. Rauf Rezaî (964-8): *1966-69 arası Akademide gıda kontrolü ihtisası yaptı.*
17. İd Mehmet Abbasî (965-2): *1966-69'da Akdemide bakteriyoloji ihtisası yaptı.*
18. Gulbet Şirzaî (965-3): *1966-69'da Akademide biyokimya ihtisası yaptı.*
19. Ali Mehmet Hakimî (966-3): *Akademide bakteriyoloji ihtisası yaptı.*

Askerî Veteriner Akademisinde Açılan Kurslar

1923'den itibaren düzenli bir şekilde çalışmalarına başlayan Tatbikat Okulu'nda, Veteriner teğmen çıkan yeni mezunlara gösterilen bir yıllık "temel kursdan" başka diğer kurslar düzenlenmiştir. 1925'de "veteriner subay tekâmül kursu ile yedek subay kursu" açılmaya başlandı. 1923-33'de "nalbant gedikli küçük zabıt kursu" adıyla hayvan sağlığı ve nal teknisyen assubayları yetiştirilmesi ele alındı. Ayrıca, halen Gemlik'de devam eden "veteriner hekim subay tekâmül kursu" ilk kez 1926'da başlatıldı. "Gıda kontrol kursu" 1950'de, "veteriner teknisyen assubay ilerleme kursu" 1945'de, "ve-

teriner teknisyen assubay nal tekniği kursları” 1954’de ve “veteriner teknisyen assubay gıda kontrol kursları” 1959’da açıldı.

Bu kursların açılış sıralarına göre aşağıdaki özetlemeyi yapmak yararlı olacaktır.

1. *Veteriner Hekim Subay Temel Kursları* : Kurtuluş Savaşından sonra ilk olarak 1923-24 döneminde açılan bu kursa, savaş yıllarında staj devresini tamamlamış olan 1920 mezunlarından itibaren veteriner subaylar alındı; böylece, 1927’ye kadar yeni mezun öğrencilerle birlikte diğer eski mezunlar da bu kurslara katıldılar. Kursiyerler başlangıçtan itibaren Akademi şubelerince verilen bilimsel konular dışında askerlikle ilgili diğer konular da aldılar ve bunlardan sınav verdiler. Bu kurslar 1979’dan beri Gemlik’de sürdürülmektedir.

2. *Veteriner Hekim Yedek Subay Branş Eğitim Kursları* :

Tatbikat Okulu’nun 1923’den sonraki yeni çalışma programında, sivil veterinerlerin yedek subaylık sürelerinde branş eğitimlerini yaptırarak kıtalara gönderilmelerini sağlamak da yer almıştı. Buna dayanarak, Akademi’de bugün de devam eden yedek subay kursları 1925 yılından itibaren açılmaya başladı.

1928’den evvelki kanun gereğince yedek subay adayları teğmen rütbesiyle okula başlamışlar ve altı aylık kurs sonu birliklere atanmışlardır. 18. dönem adayları (1.8.1941-30.12.1941) M.M.V. nin 11 aralık 1941 günkü buyruklarıyla 5 aylık süre sonunda sınava alınıp birliklere sevk edilmişlerdir. 25. dönem (1.11.1946-20.2.1947) adayları M.M.V.nin 2 ocak 1947 günkü buyruklarıyla 20 şubat 1947’de sınava alındıklarından; kursları 3 ay 20 gün sürmüştür. Bundan sonraki 26. dönem de 4 ay yapılmıştır.

26. dönemden (1.11.1947-1.3.1948) sonra yedek subay adayı veteriner hekimler branş eğitimlerini 1957 yılına kadar Yedek Subay Okulu Sıhhiye Taburu’nda (doktor, dişçi ve eczacılarla birlikte) yapmışlardır. Genelkurmay Başkanlığının 12 mart 1957 günlü buyruklarıyla Askeri Veteriner Akademisi’de yeniden 3 aralık 1957’de branş eğitimine başlanmıştır. Bu dönem harp sınıfı yedek subayları için 47 ve sıhhiye sınıfı subayları için 44 olarak gösterilmiştir. Kurs süresi 3 aya indirilmiştir. (Bu dönem Akademi’de açılan 27. dönem oluyor.)

K.K.K. lığının 28 aralık 1960 günkü buyruklarıyla 47. (Akademide açılan 30.) dönemden itibaren (23.1.1961-8.7.1961) kurs süresi tekrar 6 aya çıkarılmıştır.

2 nisan 1962'de açılan kursa, o yıl yedek subaylığa müracaat eden veteriner hekimler arasından seçilen 20 adayla başlanmış ve kontenjan dondurulmuştur. 1962 güz döneminde (ekim 1962-mart 1963) veteriner yedek subay alınmamış, 1964 yılından itibaren yalnız güz dönemlerinde (tek devre) veteriner yedek subay alınmaya başlanmıştır. 53. (Akademide 34.) dönemden (1.10.1964-20.3.1965) sonra veteriner hekimler tekrar diğer sınıf yedek subayları ile birlikte, yedek subay okullarında kurs görmüşler, ancak doktora ve doçentliğini yapanlarla, ihtisası olan veteriner hekimlerin Akademi'de kurs görmeleri hakkı tanınmıştır. Buna göre 1 aday 50. dönem veteriner hekim stajyer subaylarla birlikte kursa katılmıştır (30.9.1967-9.3.1968).

K.K.K. lığının 13 eylül 1968 günlü emirleriyle yedek subaylığa müracaat eden veteriner hekimler arasından 16 aday ayrılmış ve 54. (Akademide 36.) dönem olarak, ekim ayında Mamak Muhabere Okulu Yd. Sb. Bölüğündeki bir aylık piyade eğitiminden sonra, kasım 1968'den itibaren Akademi'de branş eğitimine başlanmıştır. Veteriner Okulunun Gemlik'e intikalinden sonra (1978) bu kurslar da oraya aktarılmıştır.

3. *Veteriner Hekim Subay Tekâmül Kursları*: İlk olarak 1925'de açıldı. 6 ay süreli bu döneme çeşitli birliklerden yarıbay ve binbaşı rütbesinde 6 veteriner subay katıldı. 1926 ve 1927'de açılan 2. ve 3. dönemler de 6 ay sürdü; 1929'da açılan 4. dönem 5 ay sürdü. 1929-30'daki 5. dönem ve 1930-31'deki 6. dönem ise 9'ar ay sürdü.

Bu kurslarda şu dersler okutuldu:

İç hastalıklar, dış hastalıklar, bulaşıcı hastalıklar, ayak hastalıkları ve nal tekniği, bakteriyoloji, patoloji, hıfzıssıhha ve eşkâl, biyokimya, et kontrolü, veteriner görevleri.

1950 yılından itibaren yeniden açılmaya başlayan tekâmül kursları yeni dönem numarası (I. Dönem) aldı ve 3'er aylık sürelerle sınırlandı. 1953'de açılan 7. dönem kadar veteriner tabiyesi, veteriner görevleri, epizootiyoloji ve hijyen dallarında eğitim gören kursiyerler 7,8,9. dönemlerde, günün koşullarına göre ayarlanan şu dersleri gördüler:

Veteriner tabiyesi ve lojistik, veteriner görevleri, epizootiyoloji, hipoloji (hijyen), harp cerrahisi, tıpta yeni gelişmeler, ABC konuları.

1956'da açılan 10. dönemde dersler yeniden düzenlendi. Veteriner görevleri, lojistik, ABC ve atom harbi, motorculuk, askerî

sağlık koruma, atom bombası tesirinde ilk yardım ve askerî bilgiler dersleri verilmeye başlandı. Askerî bilgilerin konuları ise şu başlıklar altında toplandı:

Karargâh prensipleri, harekât ve emirler, müşterek harekât, üst birliklerin teşkili, muhtelif harekât, eğitim metotları, önderlik, psikolojik harp, mayın harbi, kamufraj, hava savunması, sahra tahkimatı ve engeller, harita okuma, muhabere haber alması, teknik haber alma, eğitim idaresi.

11. dönem (1957)'den itibaren kurs süresi 8'er hafta oldu. 18. dönem (1963)'den itibaren iki ay oldu. 18.ve 19. dönemde askerî bilgiler "standart konular" adı altında toplanarak 1. Veteriner Görevleri, 2. NBC, 3. Motor ve Araçları, 4. Standart Konular adlı dersler takip edildi.

21. dönem (1966)'da "ekonomi" ve "tarımsal eğitim ve üretim" adlı dersler eklendi.

23. dönemden (1968) itibaren "gıda kontrolü ve teknolojisi" ile "hijyen" dersleri de eklendi.

4. *Veteriner Hekim Subay Gıda Kontrol Kursları* : İkinci Dünya Savaşı sırasında Amerikan ordusunda görev alan veterinerler modern ordularda veteriner hekimlerin, özellikle hayvansal gıdaların muayenelerini başarı ile yapabileceklerini ortaya koymuştu. Bu gelişmeyi zamanında tesbit eden Gnkur. Veteriner Müfettişliği, başkanlığın onayını alarak veteriner subayların gıda kontrolü üzerinde kurs görmelerini sağladı. Bu amaçla verilen rapor ve diğer çalışmalar üzerine Askerî Veteriner Akademisi'nde 3'er ay süreli "besin kontrolü kursları" açılmasına karar verildi. İlk kurs 15 mart 1950'de açıldı ve bakteriyoloji, biyokimya, hijyen, patoloji şubeleri öğretim üyeleri tarafından yürütüldü. Birinci ve ikinci kursta kimya, patoloji, mikrobiyoloji ve hijyen dersleri verildi. Üçüncü kursta kimya yerine "besin kontrolü", patoloji yerine "levazım bilgisi" kondu. 1954'de açılan 7. dönemde besin kontrolü, ABC, hijyen, patoloji, mikrobiyoloji dersleri verildi. 1958'de açılan 9. dönem 6 hafta sürdü ve yalnız gıda kontrolü ile ABC dersleri verildi. 1959'da açılan 10. dönem ile gıda kontrol kurslarına son verildi. Çünkü bu tarihte gıda kontrolü üzerine ihtisas yapan askerî veterinerler ordu içinde görev almaya başlamışlardı.

Askerî Veteriner Akademisi Assubay Okulu

Assubay sınıfı için ilk olarak 1932 yılında öğrenci alındı. Eylül 1932-haziran 1933 arası 10 ay süren bu döneme "*Nalbant Gedikli*

Küçük Zabıt Kursu” adı verildi. 1934-35 döneminde “*Nalbant Gedikli Erbaş*”, 1945’den itibaren “*Veteriner Gedikli Erbaş*” olarak değiştirildi. 1951’de “*Hayvan Sağlık Teknisyen Assubay Okulu*” ve 1953’den itibaren de “*Hayvan Sağlık ve Nal Teknisyen Assubay Okulu*” denildi.

1940 yılına kadar askerî ve sivil orta okul öğrencileri ve mezunları ile ilk okul mezunları da okula almıyordu. 1940’dan itibaren, diğer bütün assubay okullarında olduğu gibi orta okul mezunları alınmaya başlandı.

Okula kayıt olan öğrenciler, önce 3 ay süreyle atlı birliklerde staj görüp buradan kolordu hayvan hastanelerine gönderiliyor ve 10 ay pratik yaptıktan sonra Tatbikat Okulu’nda 10 aylık kurs görüyorlar ve yapılan sınav sonu mezun oluyorlardı. 1945 yılından itibaren öğretim, tamamı Tatbikat Okulu’nda geçerek, 2 yıl üzerinden sürdürüldü..

1932-33’de açılan 1. dönemde öğrencilere nal tekniği, veteriner bilgileri, Türkçe, ordu bilgisi, sevk ve idare, arazi bilgisi, askerî ceza ve iç hizmet, harp tarihi ve Türk tarihi, coğrafya, matematik dersleri verildi. 1934-35’de spor ve 1936-37’de ecza bilgisi dersleri eklendi. 1945’de 2 yılın tamamı Tatbikat Okulunda geçince 1. ve 2. yıl dersleri şöyle programlandı:

Birinci yıl: Anatomi, dış hastalıklar, fizyoloji ve iç hastalıklar, ayak hastalıkları ve nal tekniği, veteriner görevleri, hayvan sağlığını koruma, tarih, coğrafya, binicilik, piyadecilik ve atış, harp silahları ve vasıtaları, topoğrafya, ordu bilgisi, iç hizmet ve askerî ceza, tahkimât gizlenme ve tahrip, Türkçe.

İkinci yıl: Anatomi, dış hastalıklar, iç hastalıklar, ayak hastalıkları, patoloji, salgın hastalıklar, kimya, zootekni, veteriner görevleri, veteriner tabiyesi, Türkçe, tarih, coğrafya iç hizmet, tabya, balistik, topoğrafya, ordu bilgisi, binicilik.

1953-54 döneminde, ikinci sınıfta “hayvan sağlık teknisyen assubayı” ve “nal teknisyen assubayı” olarak ayrılan öğrenciler bu adlar altında mezun oldular.

1942 yılında iki dönem mezunu verildi. Birincisi eylül 1941 haziran 1942 dönemindeki 5 adaydır ki bunlar 22 haziran 1942’de mezun oldu. 1942’nin 10 şubat’ında açılan ikinci dönem ise 10 ay sürdü ve adaylar 9 aralık 1942’de mezun oldu.

1945’den itibaren öğrenciler assubay orta okullarından mezun adaylar arasından alınmaya başlanmışlardı. 1949’da assubay okullarından öğrenci gelmediğinden 1950’de mezun verilmedi.

1959'da 7 mezun verildi. Ancak, 1958'de okula giren öğrenciler de aynı yıl "nal teknisyen assubayı" olarak mezun oldu (22 ekim 1959). Bunlar "b" sicalı aldılar. Bu nedenle 1960 yılında mezun verilmedi. 1962'den sonra okula öğrenci alınmadığından en son mezun 1963'de verildi. 1933-1963 arasındaki 28 dönemde 386 mezun verildi.

Veteriner Teknisyen Assubay Kursları:

Veteriner teknisyen assubayların da yeni gelişmeler ve uygulamalar konusunda bilgilendirilmeleri için Askerî Veteriner Akademisinde şu kurslar açılmıştı:

1. *Veteriner Teknisyen Assubay İlerleme Kursları*: 1.5.1945-30.7.1947 arası açılan I. Dönem ile başlatılmış ve Akademi'nin okula dönüştürülmesine kadar 12 dönem (5.5.1969-28.6.1969) yapılmıştır.

2. *Veteriner Teknisyen Assubay Nal Tekniği Kursları*: Bu kurslar 1954'de başlatılmış ve 1959'a kadar her yıl açılmıştır.

3. *Veteriner Teknisyen Assubay Gıda Kontrol Kursları*: I. Dönem (4.5.1959-8.7.1959) IX. Dönem (7.10.1968-30.11.1968) olarak düzenlenmiştir.

Askerî Veteriner Akademisinin Kurtuluş Savaşından sonra Tatbikat Okulu olarak kurulmasından 1969 yılı sonunda Veteriner Okulu olarak kadro ve görevlerinin daraltılmasına dek Bilim şubelerinde yaptırdığı uzmanlık ve başasistanlık çalışmalarının sayıları çizelge I'de gösterilmiştir. Çizelge II'de ise Akademi'de açılan kurslarda eğitim gören subay ve yedek subay sayıları verilmiştir. Çizelge III'de Veteriner teknisyen assubay kurslarına katılan elemanların sayıları gösterilmiştir.

Çizelge I. Askerî Veteriner Akademisi Asistan ve Başasistanları

Bilim Dalı	Asistanlar	Başasistanlar	Toplam
1. Ayak Hastalıkları ve Nal Tekniği	14	6	20
2. Biyokimya	16	8	24
3. Bulaşık Hastalıklar-Mikrobiyoloji ve Viroloji	38	10	48
4. Dış Hastalıklar	22	10	32
5. Gıda Kontrolü ve Teknolojisi	25	5	30
6. Hijyen ve Zootekni	23	7	30
7. İç Hastalıklar	23	10	33
8. Patoloji	12	9	21
9. Radyoloji ve Fizik Tedavi	3	2	5
T o p l a m	176	67	243

Çizelge II. Askeri Veteriner Akademisinde Açılan Veteriner Hekim Subay Kursları

Kursun Adı	Toplam sayısı	Katılanlar
1. Veteriner Hekim Subay Temel Kursları	45	624
2. Veteriner Hekim Yedek subay Branş Eğitim Kursları	36	721
3. Veteriner Hekim Subay Tekâmül Kursları	30	375
4. Veteriner Hekim Subay Gıda Kontrol Kursları	10	176
T o p l a m	121	1896

Çizelge III. Askeri Veteriner Akademisinde Açılan Veteriner Teknisyen Assubay Kursları

Kursun Adı	Toplam Sayısı	Katılanlar
1. Veteriner Teknisyen Assubay İlerleme Kursları	12	130
2. Veteriner Teknisyen Assubay Nal Tekniği Kursları	6	84
3. Veteriner Teknisyen Assubay Gıda Kontrol Kursları	9	140
T o p l a m	27	354

Tartışma ve Sonuç

Askerî veterinerlikte öğretim ve ordu veteriner görevlerinin kendi bünyesinde iyi planlandığı belirtilmişti (4,5). Ameliyat Mektebinde yapılan 1 yıllık stajların 1881'de kabul edilen Nizamname ile yasallaştırılması, 1888'de "Baytar Zabıt Sınıfının" kurulması ile bu stajın daha düzenli yapılmaya başlaması ve başarılarının yüzbaşı rütbesi verilerek ordulara atanmaları planın parçaları olarak ele alınabilir.

1846'dan 1908'e kadar Harbokulu'nun bir bölümü olan "Erkân Harbiye Mektebi (Harb Akademisi)" aldığı Harbokulu mezunlarını önceleri 1 yıllık eğitim sonu yüzbaşı rütbesi ile ordulara yollamıştır (8). Buna göre, aynı süre ve rütbe ile subay yetiştiren "Baytar Zabıt Sınıfı"nın da "kurmay sınıfı" karşılığı olarak kurulduğu söylenebilir.

1910'da Ameliyat Mektebi'nin kadro ve olanaklarının genişletilerek Tatbikat Okulunun kurulması veterinerlerin sürekli yenilenme gösterdiklerinin kanıtı kabul edilebilir. Kaldı ki Thieme (11) de veteriner sınıfında planlamanın mükemmel yapıldığını, uygulama aksaklıklarının bu sınıf dışından kaynaklanan nedenlere dayandığını belirtmiştir.

Kurtuluş Savaşımızın kazanıldığı ilk günlerde (1923) Askerî Veteriner Akademisi'nin (Tatbikat Okulu) kurulması, hizmet niteliğinin üst yönetimce iyi anlaşıldığını, 11 maddede toplanan kuruluş amacı ise, çağdaş bir bilim kurumunun yapısını göstermektedir. Tatbikat Okulu Tarihçesinde (1) "Bu kuruluş ve gelişim Cumhuriyet Hükümeti sayesinde gerçekleştirilmiştir" denmekte, Cumhuriyetimizin ilk yıllarından başlayarak planlamayı yapan veteriner hekimler ile bunu onaylayan ve uygulama olanağı sağlayan üst yönetim arasında lisansüstü düzeyde de iyi bir eşgüdümün varlığı ortaya konmuştur.

Çizelge I'den Akademinin 9 ana bilim dalında 176 asistan ile 67 başa'stan olarak toplam 243 veteriner hekim subayın yetiştirildiği anlaşılmaktadır. Bu elemanlar lisansüstü öğrenim ve eğitim yanında, Ordumuz ve Ülkemiz sorunlarının çözümünü konu alan tezler hazırlamıştır. Bu sayı (243) bir bilim kurumunun 50 yıla yakın yaşamında küçümsenmeyecek bir sonuç kabul edilebilir.

Çizelge II, Akademide toplam 121 dönemde açılan çeşitli kurslara 1896 veteriner hekimin katıldığını göstermektedir. Bu sayının içerdiği 721 sivil veterinerin askerlik görevini kendi branşlarında yapmalarının sağlanmasına iyi bir eğitim planlaması örneği olarak bakılabilir. Diğer 3 kursta 1175 veteriner hekim subayın yetiştirilmesi ve bunların meslek ve askerlik derslerinin geçerli bilgilere göre uygulanması Akademide sürekli yenilenmenin kanıtı olarak ele alınabilir.

Akademiye bağlı Assubay Okulu mezunlarının tümüne yakın kısmının (354'ünün) çeşitli kurslara alınmasından (Çizelge III) teknisyen eğitimine de ayrıca önem verildiği anlaşılmaktadır.

Yurdumuzda "gıda kontrolü ve teknolojisi" konusunda üniversitelerimizde bağımsız kürsülerin bulunmadığı bir dönemde Askerî Veteriner Akademisinde ayrı bir bilim dalı açma girişimleri (1948) Ülkemizde gıda kontrol çalışmalarının önemli bir aşaması olarak nitelendirilebilir.

1923 yılında yayım hayatına başlayan ve 1924'den itibaren Akademi tarafından çıkarılan "Türk Askerî Veteriner Hekimleri Dergisi" çoğu Akademide yapılan orijinal çalışmalar olmak üzere 1000'i aşkın makaleyi kapsar (3). Biyografik ve bibliyografik içeriği de gözönüne alınca Derginin, Türk bilim ve yayım tarihinin önemli bir ürünü olduğu görülür.

Sonuç:

Ameliyat Hastanesinde yapılan 1 yıllık stajların 1881'de çıkarılan Nizamname ile yasallaştırıldığı düşünülür ve bu lisansüstü bir uygulama kabul edilirse askerî veterinerlikte akademik düzeyde bir eğitimin 100 yıldır yapıldığı söylenebilir.

Benzeri olarak 1888 yılında kurulan Zabıt Sınıfı da Askerî Veteriner Akademisinin çekirdeği kabul edilebilir.

Tüm olarak ele alındığında ise Askerî Veteriner Akademisinin yalnız Ordumuzda çağdaş anlamda görev yapmış bir kurum olarak kalmayıp, Türk bilim yaşamına da ağırlığını koyduğu ileri sürülebilir.

Teşekkür

İkinci Bölümde belirttiğim meslektaşlarım yanında, bana bu konuda çalışma olanağı veren emekli Veteriner Hekim Tümgeneral Ahmet Nedim Eray'a ve özellikle gıda kontrolü konusunda beni bilgilendiren ve elindeki belgeleri vererek konuyu tarihsel eleştiriye açmamı sağlayan Değerli Hocam Prof. Dr. Zeki Tolgay'a içtenlikle teşekkürü borç bilirim.

Literatür

- 1- **Anon.** (1928): *Askerî Baytar Tatbikat Mektebi ve Hastanesi Beş Senelik Mescisi*. Askerî Tıbbiye Mat., İstanbul, s. 4-12.
- 2- **Anon.** (1945): *Yüzüncü Sınıfını Subay Çıkarmak Şerefine Erişmesi Dolayısıyla Harbokulu Tarihçesi 1834-1945*. Harbokulu Mat., İstanbul, s. 26-27.
- 3- **Dinçer, F.** (1971): *Türk Askerî Veteriner Hekimleri Dergisi Yayın Hayatı ve 1923-1969 Yılları İndeksi*. A.Ü. Veteriner Fakültesi Yayınları 270, Ankara, 135 s.
- 4- **Dinçer, F.** (1979): *Türkiye'de Askerî Veteriner Hekimlik Tarihi Üzerinde Araştırmalar I. Bölüm*. A.Ü. Vet. Fak. Derg., 26, (3-4): 1-13.
- 5- **Dinçer, F.** (1980): *Türkiye'de Askerî Veteriner Hekimlik Tarihi Üzerinde Araştırmalar-II. Bölüm*. Ibid., 27, (1): 264-272.

- 6- **Harp Tarihi Encümeni** (1931): *Büyük Harbin Baytarî Tarihinin Medhal-Merkez Cildinin Netayici İlmiye Faslı*. Askerî Mat., İstanbul, s. 1, 57.
- 7- **Harp Tarihi Encümeni** (1933): *İstiklâl Harbinin Baytarî Harp Tarihi Medhal, Merkez ve Umûmi Cephe*. Askerî Mat., İstanbul, s. 7.
- 8- **İskora, M.M.** (1966): *Harp Akademileri Tarihçesi Cilt I*. İkinci Baskı. Genelkurmay Bas., Ankara, s. 5,8.
- 9- **Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Defteri** 1322 (1906)-1325 (1909). s. 10, 37, 90. Askerî Veteriner Akademisi Arşivi. (Gemlik).
- 10- **Subhi Edhem** (1334=1918): *Neval-i Baytarî*. Agop Matasyon Mat., İstanbul, s. 12-24.
- 11- **Thieme** (1922): *Die Veterinärmedizin in der Türkei, ihre Geschichte und ihr Stand zu Beginn des Weltkrieges*. Zeitschr. f. Veterinärkunde, 34: 25-35 u. 57-81.
- 12- **Vasita-i Servet** (1296) Malî=1880, Cilt I, Sayı: 16, s. 291 ve Cilt 2, 1303=1888, Sayı: 1-12.

Yazı 18. 6. 1980 günü alınmıştır.